

Jordy Haverbeke
3^e bachelor Nederlands-Engels

Academiejaar 2008-2009
Nederlandse Letterkunde V – Remco Sleiderink
Geschiedschrijving tijdens de Grote Hongersnood

Relatieve waarheid in de beschrijving van de Guldensporenslag

De objectiviteit achterhaald

Jordy Haverbeke

Bij: *Brabantsche Yeesten*, boek V, vs. 183-274

Inleiding

“Er zijn twee gebieden, zo vervolgt Boendale, waarop men zelfs de geringste onwaarheid angstvallig dient te vermijden: bij het schrijven over de geschiedenis en bij het behandelen van religieuze onderwerpen, bijvoorbeeld in heiligenlevens”. Zo vertaalt en interpreteert Gerritsen (1992, 9) een van de meest frappante versregels uit ‘Hoe dichters dichten sullen’. Boendale probeerde met dit werk een soort dichtershandboek uit te brengen. Het was blijkbaar ontzettend belangrijk voor Boendale om de objectieve waarheid te schrijven, in het bijzonder wanneer het geschiedschrijving betreft. Het lijkt dan ook bijzonder aannemelijk dat Boendale zelf de regels, die hij opstelde in zijn dichtershandboek, zonder uitzondering volgde. Bij het lezen van zijn verslag van de Guldensporenslag bleek dat echter niet altijd vanzelfsprekend, zoals mag blijken uit mijn vertaling, die hierna volgt.

Om het fragment volledig tot zijn recht te laten komen en om een algemeen kader te scheppen van de strijd en de voorafgaande spanningen, kan het niet slecht zijn om eerst in het kort even in te gaan op de Guldensporenslag. Wie waren de hoofdrolspelers, wat waren hun redenen en hoe is het ooit tot die bloederige 11 juli 1302 kunnen komen?

Internationale twisten

Na de uitbreiding van Vlaanderen in het eerste millennium waren de Vlaamse graven leenmannen van Frankrijk. In 1294 kwam Frankrijk op voet van oorlog met Engeland, en dat was nefast voor Vlaanderen; zij waren leenmannen van de Fransen, maar ze waren voor de bloeiende lakennijverheid erg afhankelijk van de Engelse wol. Gwijde van Dampierre wilde die lakennijverheid dan ook veilig stellen en sloot een militaire alliantie met Engeland, en zegde daarvoor de leentrouw aan Frankrijk op. Toen Frankrijk en Engeland in 1298 opnieuw vrede sloten, werd Vlaanderen daar het slachtoffer van: in 1300 trokken Franse troepen Vlaanderen binnen, maar Vlaanderen werd niet langer militair gesteund door de Engelsen. Vlaanderen werd op de knieën gedwongen, Gwijde van Dampierre werd gevangen gezet.

Interne twisten

Ook intern waren er al een aantal conflicten geweest; adel en patriciaat werden steeds machtiger, en er kwamen twisten met arbeiders en ambachten. Tijdens het Franse bewind kozen de adel en het patriciaat partij voor de Fransen en werden Leliaerts genoemd. Ambachten, gilden en arbeiders verenigden zich, samen met de graaf van Vlaanderen in een tegenbeweging; de Liebaerts, later ook Klauwaerts genoemd.

Directe aanleiding

Opstanden kwamen steeds regelmatig voor, en in mei 1302 trad de Franse gouverneur in Vlaanderen hardhandig op: hij trok met een zwaarbewapend leger Brugge binnen. Bij de dageraad van vrijdag 18 mei 1302 kwamen de Bruggelingen in opstand en sneden de Fransen hun keel over. Dit staat bekend als 'Goede Vrijdag' of 'Brugse Metten'. Hierdoor kwamen ook andere steden, behalve Gent, in opstand. Niet toevallig werden de Klauwaerts aangevoerd door Pieter de Coninc, een wever, en Jan Breydel, een slager. Zoals gezegd werden zij gesteund door de graven van Vlaanderen. Zo streden de zonen van de Vlaamse graaf, Jan en Gwijde van Namen, en de kleinzoon van Gwijde van Dampierre, Willem van Gullik, aan hun zijde.

De Franse koning, Filips IV, kon dit uiteraard niet ongestraft laten en beval de Graaf van Artois met een leger naar Vlaanderen te trekken. Op 8 juli kwamen die aan bij Kortrijk. Op 9 en 10 juli probeerde hij de poorten van Kortrijk te bestormen, maar dat mislukte. Op 11 juli ging hij dan ook de confrontatie met de Vlamingen aan in de open vlakte.

Vertaling

Toen deze edelman stierf werd zijn zoon Jan hertog. Die was, naar ik vernam, verwekt bij Margriet, die de dochter was van Graaf Gwijde van Vlaanderen. We weten dat in deze tijd de grote en zware oorlog tussen Vlaanderen en Frankrijk begon, waarbij vele mensen omkwamen. Wat daar gebeurde was niet meer gezien sinds het einde van de oorlog te Troje. Want, zoals ik het beschreven vind, duurde die zware oorlog een beetje langer dan tien jaar. Maar de oorlog tussen Frankrijk en Vlaanderen duurde op een afschuwelijke manier meer dan twintig jaar en was even erg. Hierdoor stierven vele mannen en werd er hard en stevig gestreden. De Vlamingen weerden zich hierin dan ook met grote verdienste tegen alle heren. Ze versloegen vele prinses en graven uit de gelederen van de koning, in het bijzonder in de veldslag voor Kortrijk. Ik denk namelijk dat een dergelijke dood van zoveel vooraanstaande lieden in deze wereld niet gebeurde sinds Roeland en zijn gezellen bij Roncevaux verslagen werden. Want in de slag bij Kortrijk stierven de beste ridders die in Frankrijk, Brabant en Henegouwen te vinden waren, en men had daar veel verdriet om. Echt, zij die behoorden tot de ridderstand en het beste waren wat het Christendom te bieden had, werden tot hun schande verslagen door de handen van volders en wevers. Ook stierf daar de edele ridder Godfried van Brabant, wat heel erg was voor Brabant. Hij was een dapper en waardig ridder en de broer van de edele Jan waarover ik u zonet sprak. Samen met hem stierf toen ook zijn zoon, heer Jan van Viersoen, die nog erg jong was, hetgeen zijn verwanten zich nog steeds mogen beklagen.

Met hen stierven daar ook de banierheren van Wezemaal, van Boutersem en van Walem, net als heer Arnout van den Eechove en heer Jan, zijn zoon. Ook liet daar heer Laurens Volkaert het leven, een dappere en vlugge ridder, net als de zoon van de ridder van Walhem, een koene en uitmuntende ridder en heer Hendrik van Wilder, een krachtige en dappere ridder. Op diezelfde plaats sneuvelden ook heer Arnout van der Hofstat met drie zonen van zijn zussen, waar beiden erg om treurden. Ook stierven er heer Gheldolf van Wingen en heer Willem van Redingen, net als vele schildknapen, die krachtig hun wapens konden hanteren. Ik kan ze niet allemaal opnoemen, al diegenen die uit Brabant kwamen, geleid door heer Godfried, omdat hij de koning wilde bijstaan. Brabant leed daar zo veel schade dat ze het in geen honderd jaar te boven zouden komen. Nochtans was dat nog niets vergeleken met al diegenen uit Frankrijk, Henegouwen en Artois die daar het leven lieten. Toen de strijd in Kortrijk bedaarde, was het waarlijk het jaar Gods 1302, de dag van Sint Benedictus, die de elfde dag van de hooimaand was. Verder zwijg ik over deze oorlog, omdat het niet tot ons onderwerp behoort. Ik keer dan ook terug tot waar ik gebleven was, bij de hertogen, over Jan, de tweede met die naam.

Naschrift

Twee min of meer contemporaine auteurs, Jan van Boendale en Lodewijk van Velthem, schreven een relaas van deze veldslag. De tekst die ik vertaald heb, die van Boendale, is de kortste. Hij vat de strijd samen in een negentigtal verzen. In feite is het voor hem maar een sprongetje buiten zijn relaas.

Van Boendale hanteert voor zijn “Brabantsche Yeesten” een eerder dynastieke opbouw. Hij gebruikt de verschillende dynastieën en vorsten als het ware als een kapstok waaraan hij de Brabantse vertellingen ophangt. De Guldensporenslag is in feite meer een slag tussen Vlamingen en Fransen, en kan dus als ‘minder belangrijk’ voor de Brabantse geschiedenis beschouwd worden. Van Boendale beschrijft de Guldensporenslag dan ook kort, vanuit Brabants perspectief natuurlijk. Het is voor hem niet meer dan een akkefietje tussen de periode van Jan I van Brabant en Jan II van Brabant. Van Boendale doet er ook niet moeilijk over; hij zegt letterlijk: *Van desen orloghe swhighic voert want tonser materien niet en hoert.*

Van Boendale laat dus uitschijnen dat de Guldensporenslag er niet toe doet in zijn relaas, maar volgens mij zou het ook kunnen dat hij het onderwerp moedwillig mijdt, omdat we kunnen stellen dat Brabant in deze kwestie nogal egocentrisch handelde en hierdoor eigenlijk de Vlamingen verraden heeft.

Lodewijk van Velthem daarentegen pretendeert wel een algemeen geschiedkundig werk af te leveren. Het was zijn bedoeling om de ‘Spiegel Historiael’ van Jacob van Maerlant af te werken en verder te zetten. Hij besteedt dan ook uitgebreid aandacht aan de Guldensporenslag: in niet minder dan 1500 verzen beschrijft hij zowel de oorzaken, de directe aanleiding voor de veldslag als de veldslag zelf. Ook beschrijft Van Velthem uitgebreid het naspel en de directe gevolgen van de Guldensporenslag.

Waarheid?

In het kader van deze onderzoeksopdracht heb ik eens gekeken hoe deze auteurs tegenover waarheidsgetrouwe geschiedschrijving staan, en of ze zelf trouw gebleven zijn aan hun principes. We weten uit andere werken dat ‘de waarheid’ voor hen heel belangrijk was:

In *De Stem van de Meester* van Remco Sleiderink (2003, 99) vinden we volgende passage terug:

Jan, Willem, Hendrik en Godfried: iedereen wil tegenwoordig gedichten maken!...Werkend aan een uitvoerige, geactualiseerde voorzetting van Jacob van Maerlants *Spiegel historiael* stoort de Brabantse dichter zich vooral aan literatuur waarin de historische werkelijkheid geweld wordt aangedaan.

Zoals we al eerder in de inleiding zagen schreef W.P. Gerritsen (1992, 9) onder meer een vertaling en interpretatie van een fragment van Jan van Boendale. In het fragment, genomen uit zijn ‘Hoe dichters dichten sullen’, konden we lezen hoe Boendale pleit voor een waarheidsgetrouwe weergave van de geschiedenis.

Het is dus duidelijk dat beide auteurs, Boendale en Velthem, pleiten voor een objectieve geschiedschrijving. Enkel de waarheid mag neergeschreven worden, en die moet gebaseerd zijn op betrouwbare bronnen. Het is nu nog maar de vraag of Velthem en Boendale aan hun eigen principes trouw gebleven zijn.

Jan van Boendale

Voor de oudere periodes baseerde Van Boendale zich op andere bronnen (onder meer Maerlant), maar de meest recente geschiedenis, waartoe de Guldensporenslag behoort, schreef hij uiteraard zelf.

De Brabantsche yeesten werd geschreven in opdracht van (of opgedragen aan) Willem Bornecolve. Die was lid van het Antwerpse schepencollege en onderhield daardoor goede relaties met het hertogelijke hof. Waarschijnlijk moest het werk dan ook dienen als legitimatie van het gezag van de toenmalige heerser, Hertog Jan III, die het misschien wel zou lezen...

Sleiderink (2003, 119) gaat zelfs nog een stap verder. Hij stelt vast dat Boendale er inderdaad rekening mee hield dat zijn werk beluisterd zou worden aan het hof, door de toevoeging van een lofrede op het hertogelijk paar. Volgens Sleiderink zijn er dan ook duidelijke tekenen om aan te nemen dat de *Brabantsche Yeesten* een relatiegeschenk van het Antwerpse stadsbestuur was. Daar komt natuurlijk de kat op de koord: is het mogelijk om een objectieve geschiedschrijving te maken van een heerschappij waarvan je in feite afhankelijk bent?

Ik wil niet beweren dat Boendale leugens schrijft, maar soms is het voldoende om iets niet te vernoemen om je objectiviteit te verliezen. Boone (2007, 145) noemt dit het ‘argumentum ex silentio’: indien een bron zwijgt (of heel kort is) over een gebeurtenis, die andere bronnen wel uitgebreid vermelden, zal daar een motief voor zijn.

Boendale schrijft inderdaad wel over het verlies van Brabant, maar is daar bijzonder kort in. Het was natuurlijk een pijnlijke vernedering voor Brabant, wat niet past in zijn werk dat in feite de glorie van Brabant wilde bezingen. Boendale besloot dan ook de Guldensporenslag heel summier te beschrijven, hoewel het onmiskenbaar een van de belangrijkste gebeurtenissen van die tijd was. Jongen en Pipers (2002, 9-10) vergelijken de impact ervan op de maatschappij van toen zelfs met de impact van ‘9/11’ op de onze.

Het is dan ook vreemd dat Boendale met zo weinig woorden rept over die bewuste, indrukwekkende dag. Wat hij dan nog beschrijft, is eigenlijk welke dappere, trotse, goedhartige Brabantse heren allemaal sneuvelden bij Kortrijk. Over de Vlaamse heren, de overwinnaars dus, vinden we weinig of niks terug. Hij gebruikt de nederlaag dus eigenlijk om ze om te zetten naar een verheerlijking van de Brabantse edelen. Stein (1991, 191) verwoordt dan ook terecht: ‘Van Boendale versterkt dynastieke elementen en benadrukt de legitieme positie van de hertogen van Brabant’. Hoewel Stein hiermee doelt op de volledige kroniek, denk ik dat we deze stelling zeker kunnen projecteren op het verslag van de Guldensporenslag.

Voorals Godfried van Brabant wordt hier eigenlijk opgehemeld, terwijl hij een daad stelde die volgens mij nogal laaghartig genoemd kan worden. Er is een onmiskenbare band tussen Vlaanderen en Brabant, zowel wat taal als cultuur betreft. Toch besloot Godfried van Brabant om hulp te bieden aan de Fransen. Volgens Velthem was dat omdat hem beloofd was dat hij zo het rechtsgebied Gent in handen zou krijgen en daar dan ook voogd over zou worden.

Het is dus niet zo netjes wat hij deed, en het lijkt mij dan ook logisch dat Boendale er met geen woord over rept waarom Godfried meeheulde met de Fransen, en dus in feite broedermoord pleegde bij de Vlamingen.

Op dit gebied moeten we Velthem nageven dat hij zijn eigen patriottische gevoelens onderdrukt; hij was ten slotte ook een Brabander. Hij had echter geen politiek geëngageerde opdrachtgever en spaarde de kritiek op Brabant dan ook niet. Hij vindt het jammer dat het gezegd moet worden, maar doet het daarom toch. We vinden dan ook volgend fragment bij hem (in: Piters & Jongen, 2002, 122):

Vor desen strijt die nu begonde
So hadden die heren lange stonde
Een ordinanse onder hem gemaect:
Mijn her Godevaerd – wat hulpe messaect- (wat helpt het te liegen)
Soude Gent, die goede stat
Met alder baelgiën hebben gehat
Ende haer voget hebben gewesen

Een andere laffe daad, die we bij Boendale toevallig weer niet terugvinden, krijgen we wel te horen bij de versie die Velthem ons vertelt (in: Piters en Jongen, 2002, 184):

Van Brabant oec die grote heren
Begonden haer gecri verkeren
Si consten wel der Vlaminge tongen
Van haren orsse datsi sprongen
Ende liepen onder hem te voet
'Vlaendren ende leu' des warensi Vroet
Dattie Vlaminge also riepen

De Brabantse krijgslieden zijn hier duidelijk geen toonbeeld van moed en durf: niet enkel geven ze zich gewonnen in het heetst van de strijd, bovendien verraden ze ook nog eens hun trots en de eer van hun aanvoerders door zich onder de vijand te mengen. In de lijn van de voorgaande gevallen is het bijgevolg logisch dat Boendale dit niet vermeld heeft.

Wat verder nog opvalt bij de vergelijking van beide auteurs omtrent dit onderwerp, is het feit dat beiden de slag bij Roncesvalles vermelden. Deze strijd vond plaats in 778, toen Karel De Grote terug naar huis trok. Hij had een jarenlange strijd tegen de Saracenen in Spanje gevoerd. Eigenlijk was hij tegen de heidenen ten strijde getrokken, want ook de Basken werden als Saracenen beschouwd. De achterhoede werd gevormd door een ridder, Ro(e)land.

Toen het leger een bergpas bij de Franse grens overstak, werden ze nogmaals belaagd door een groep Baskische krijgslieden. De volledige achterhoede van Karel De Grote werd uitgeroeid, en volgens de legende blies de dappere Roeland pas op het allerlaatste moment, net voor hij bij de laatsten sneuvelde, op zijn hoorn om versterking te vragen. De Brabanders zagen Karel De Grote als een roemrijke voorouder, en waren ook erg trots op een figuur als Roeland (denk maar aan het Roelandslied).

Boendale (5, 210-214) gebruikt de omvang van deze slag natuurlijk om de omvang van de verliezen van Brabant in 1302 aan te duiden. Opnieuw probeert hij de nederlaag om te draaien tot een verheerlijking van de Brabantse troepen: hij vergelijkt de overwonnen strijders met figuren als Karel de Grote en ridder Roeland. Hij wijdt hier niet minder dan vier verzen aan, terwijl het volledige verslag van de Guldensporenslag slechts 92 verzen in beslag neemt!

Ook Velthem (4, 2124-2126 en 4,2182-2186) vermeldt de strijd, twee keer zelfs. Hij gebruikt hiervoor zes regels van de 1500. Hij gebruikt de slag echter om de algemene omvang van de strijd aan te geven, en niet om enkel de Brabantse verliezen aan te duiden, zoals we bij Boendale zagen.

Velthem

Voorgaande stellingen hebben geenszins de bedoeling om het werk van Velthem te idealiseren. Het is gewoonweg een buitenkans om twee (min of meer) tijdsgenoten met elkaar te kunnen vergelijken over hetzelfde onderwerp. Bij Velthem moeten we namelijk ook geen volledig waarheidsgetrouwe verslagen verwachten.

Zoals reeds eerder aangegeven, is hij geen dienstmaagd van een of ander establishment, zoals Boendale was. Hij was echter wel een priester, en dat veranderde zijn kijk op de dingen soms: hij ziet onheilspellende voortekenen in dagdagelijkse dingen, en interpreteert die op zijn eigen manier. In zijn uitgave van Velthems versie van de Guldensporenslag (1979, 20) zegt Waterschoot dan ook dat de mentaliteit van Velthem nogal ‘klerikaal geëngageerd, dynastiek denkend en ridderlijk-feodaal voelend’ is. Hierna volgt een kleine opsomming van de ‘klerikaal geëngageerde’ voortekens die we terugvinden in het vierde boek van de vijfde partie:

- De wolfshond van de graaf van Artois belette hem zijn wapens om te gorden (4, 1636-1644) .
- Toen de graaf van Artois nog snel ter communie wou gaan, kon de kapelaan niet anders dan vaststellen dat het Sacrament verdwenen was. (4, 1660-1667)
- Er kwam een grijze pad van bij de Vlamingen. Ze stopte en spuugde gif naar de Fransen (4, 1678-1688).
- Morel, het paard van de graaf van Artois, nochtans een toppaard, struikelde tot drie keer toe, nog voor ze goed en wel vertrokken waren (4, 1689-1708) .
- Er is een gevecht tussen sterren, die beide legers zouden symboliseren. De kleine groep sterren zorgde ervoor dat de grote groep helemaal verdween (4, 1508-1514).
- Overvliegende zwarte vogels voorspellen Frans onheil (4, 1503-1506).

Ook wordt, na de overwinning, de nog steeds gevangen Graaf Van Vlaanderen bij Filips geroepen (4, 2986-3010). Het zou zijn schuld zijn dat de Vlamingen wonnen, omdat hij precies op het moment van de strijd enorme aalmoezen en geldsommen wegschonk aan de minderbedeelden, en tien missen liet opdragen.

Het lijkt me weinig waarschijnlijk dat dit allemaal gebeurde, en als het dan al een weergave van de waarheid is, dan is het wel geïnterpreteerd vanuit een stevig christelijke visie, zoals we die bij ‘pastoor’ van Velthem kunnen verwachten. We kunnen dan ook beginnen twijfelen aan het verdere relaas van de strijd, want wie weet wat heeft Velthem nog gebruikt om zijn verhaal aan te dikken.

Piters en Jongen (2002, 22) menen echter dat het typisch was voor een middeleeuwse historiograaf om historische gebeurtenissen te duiden met een christelijk-symbolische interpretatie. Anderzijds verklaart Hage (1981, 302) over Velthems tekst dat ‘het geconstateerde vertrouwen in het betrouwbaarheidsgehalte van de rijkroniek nog met teveel (*sic*) vragen omgeven is’.

Ik denk dat we dus kunnen besluiten dat volledig waarheidsgetrouwe geschiedschrijving utopisch was, en dat het dat misschien nog steeds is. Hoewel auteurs vaak beweren objectief te zijn, veelal laten ze zich toch, al dan niet bewust, leiden door eigen of andermans overtuigingen en maatschappelijke denkpatronen.

Bibliografie

- Blom, J.H.C. & Lamberts, E. (red), *Geschiedenis van de Nederlanden*. Baarn: HBuitgevers, 2007 (vierde, herziene druk).
- Boone, Marc, *Historici en hun métier: een inleiding tot de historische kritiek*. Gent: Academia Press, 2007.
- Gerritsen, W.P., 'De dichter en de leugenaars. De oudste poëtica in het Nederlands', in: *De nieuwe taalgids* 85 (1992), 2-13.
- Hage, A.L.H., 'Veltems versie van de Guldensporenslag. Waarheid of fictie?', in: *De nieuwe taalgids* 74 (1981), 293-302
- Jongen, Ludo & Piters, Miriam, «*Ghi Fransoyse sijt hier onteert*» *De Guldensporenslag, Lodewijk van Velthem. Kritische editie van de Middelnederlandse tekst uit de «Voortzetting van de Spiegel historiael» met inleiding en vertaling*. Leuven, Davidsfonds, 2002.
- Sleiderink, Remco, *De stem van de meester. De hertogen van Brabant en hun rol in het literaire leven*. Amsterdam, 2003, *Nederlandse literatuur en cultuur in de middeleeuwen* 25, 99-122 & 187-192.
- Stein, Robert, 'Jan van Boendales «Brabantsche Yeesten»: antithese of synthese?', in: *Bijdragen en mededelingen betreffende de geschiedenis der Nederlanden* 106 (1991), 185-197.
- Van Boendale, Jan, *Brabantsche yeesten*, Boek V, vs. 183-274 (van Cd-rom Middelnederlands).
- Van Velthem, Lodewijk, *Spieghel historiael*, Vijfde partie, Boek IV (van Cd-rom Middelnederlands).

- Waterschoot, W., (ed.), Lodewijk van Velthem: *De Guldensporenslag: een fragment uit de voortzetting van de «Spiegel Historiae»*, Den Haag, Nijhoff, 1979
- Willems, Jan Frans, *De «Brabantsche Yeesten» of Rymkronyk van Brabant*. Brussel: Hayez, 1839-1869.
- <http://www.klean.be/guldensporenslag>, geraadpleegd op 29/11/2008
- <http://nl.wikipedia.org/wiki/Guldensporenslag>, geraadpleegd op 29/11/2008

Verantwoording van de vertaling

5, 183: Gaat over Hertog Jan I, zie hiervoor 5, 107.

5, 198: Stoet: MNW Staen: In eenzelfde toestand blijven (dus, duren).

5, 205: Sloeghen...ave: MNW Afslaen: met persoonlijk object en anderen personen in de derde naamval, zoals hier het geval is; iemand zijn manschappen doen verliezen door ze te verslaan.

5, 208: Wane: MNW Wanen: meest gebruikt als menen, denken, vrezen, geloven.

5, 213: Ronchevalle: plaats in het Baskenland waar o.m. Roeland werd verslagen in de achterhoede van het leger van Karel De Grote. Ook bekend als Roncesvalles of Roncevaux.

5, 216: Sekerlike: heb ik als stoplap beschouwd en onvertaald gelaten.

5, 219: Ridderscappe: MNW Ridderscap: kan zowel 'leger' als 'ridderstand' betekenen; ik heb voor het laatste gekozen omdat ik denk dat Boendale hiermee de nadruk wilde leggen op het feit dat niet enkel het voetvolk, maar zelfs de ridderstand verslagen werd.

5, 232: Maghen: MNW Maech: gebruikt om familieleden allerhande aan te duiden. Ik heb het dan ook algemeen als 'verwanten' vertaald.

5, 234: Ik vermoed dat ‘dood’ bij ‘bleven’ is weggelaten, maar dat het dezelfde betekenis had. Dit komt wel meer voor, zie bv. ook vs. 239-240.

5, 236: Baenrotse: MNW Baenrotse: Edelen die het recht hadden om hun eigen banier te dragen, ik heb ze hier daarom ‘banierheren’ genoemd.

5, 238: ‘Zijn’ verwijst naar Arnout. Jan is dus de zoon van Arnout.

5, 243: Scoen: MNW Schone: ‘Op eene goede, uitstekende wijze’.

5, 245: Vrome: MNW Vrome: Flink, krachtig.

5, 245: Eerlike: MNW Eerlike: Ridderlijk, dapper.

5, 249: Beide: Aanvankelijk twijfelde ik over deze zin. Echter, in tekst Middelnederlandse flexiesystemen zien we dat de uitgang –er (in ‘sijnder suster’, 5, 248) een vrouwelijke meervoudige genitief kan zijn. Ik heb dus vertaald met ‘de zonen van zijn zussen’... ‘waar beiden erg om treurden’.

5, 254: Knapen: MNW Cnape: Jongeman.

5, 255: Vrome ten wapen: is dus eigenlijk ‘krachtig (cfr. 5, 245) ten wapen’, maar ik heb het hier wat vrijer vertaald.

5, 258: Trac (VT): MNW Trecken: Iemand halen, brengen.

5, 260: Scade nemen: MNW Scae: schade lijden.

5, 261: Verwint: MNW Verwinnen: te boven komen.

5, 266: Viel: MNW Vallen: bedaren.

5, 269: Des tijts en was nemmee: ‘niets vroeger en niets later’ of iets dergelijks, maar als stoplap gebruikt: ik heb het niet vertaald.

5, 270: Naamdag van de Heilige Benedictus: 11 juli.

5, 271: Hoimaent: de hooimaand is juli.